

Contra terrae motum — ferences énekek a földindulások ellen

Richter Pál PhD
MTA Zenetudományi Intézet

Turócszentmártonban a Matica Slovenská archívumában számos XVIII. századi ferences kéziratot őriznek, főként a Szűz Máriáról elnevezett rendtartomány egykori dokumentumait, emlékeit. D IV 6 jelzet alatt egy az 1770-es évekből, Komáromból származó orgonakönyvet találunk *Liber Sacrorum* címmel.¹ A 19 misét, 2 gyászmisét, 4 tantum ergo-t tartalmazó kézirat végén a főszöveghez képest más kéz lejegyzésében 3 magyar nyelvű éneket írtak be *Cantilenae quae Cum Populo cum Organi cantari solent Contra terrae motum* megjelöléssel. Azaz, orgonával kísért énekek, melyeket földmozgások idején, illetve azok megelőzése érdekében kellett kegyelemért és védelemért könyörögve énekelni. Az orgonás könyv főszövegének lejegyzője *P. Kraus Gabriel*, annak ellenére, hogy a kézirat címlapján az 1781-es évszám áll, és *P. Kraus* már 1780-ban meghalt. *Ladislav Kačic* pozsonyi zenetörténész, a ferences és más szerzetesrendek zenéjének kiváló kutatója a kézírás alapján feltételezi, hogy a kézirat három utolsó, magyar nyelvű énekének lejegyzője *Gál Brunó* testvér volt.²

A ferencesek gyakorlatában nem ritka, hogy természeti csapások, járványok ellen, azok megelőzése érdekében imáikat énekekkel is megerősítették. A bécsi provincia kézírataiban a miseordináriumok között jegyezték le pestis elleni imaként a *Stella caeli* rimes antifónát, amelyet az offertórium helyén énekeltek.

*Stella caeli extirpavit,
quae lactavit Dominum,
mortis pestem, quam plantavit
primus parens hominum.*

*Ipsa stella nunc dignetur
sidera compescere,
quorum bella plebem caedunt
dirae mortis ulcere.*

*O piissima stella maris,
summis digna laudibus.
A peste succurre nobis,
et a Mundi fraudibus.*

*Audi nos Domina, nam Filius
nihil negans te honorat.
Salva nos, Jesu, pro quibus
Virgo Mater te orat!*³

¹ D IV 6 *LIBER SACRORUM* / *Manu & labore A. V. P. Gabrielis Kraus / Lectoris & Diffinitoris Habitualis scriptus / post Obitum Ejusdem / Ven. Conventui Comaromiensi F[rat]rum Minorum / inscriptus. / M.DCC.LXXXI.* (Tartalom: 19 mise, 2 Requiem, 4 Tantum ergo, 3 magyar népének. Kézírás: *P. Kraus Gabriel*, Fr. *Gál Brunó*, Komárom, 1770 körül). A kézirat tartalmáról lásd még: *Kačic, Ladislav*: „Missa Franziskana der Marianischen Provinz im 17. und 18. Jahrhundert”. *Studia Musicologica* 33. Budapest 1991, 72–73.

² *Kačic*: i. m. 1991: 72.

³ A katolikus egyházban Szűz Mária tiszteletének gazdag hagyományába tartoznak a Boldogságos Szűz Máriáról szóló népénekek. A Mária-ünnepek énekei mellett nagyon sok fohászt, Máriához szóló imádságos éneket ismerünk. A pestisjárványokhoz kapcsolódó Mária-tiszteletet a néphagyomány is megőrizte. *Bálint Sándor*: *Ünnepi kalendárium I–II*. Budapest 1977, I. 64–65.

Korabeli verses magyar fordítása Kájoni *Cantionale Catholicum*ából (1676):

AZ egeknek szép Csillaga,
mely az Ur JESUS-t szoptatta,
A' döghalált ki-gyomláta,
kit Adám Atyánk bé-hoza.

Azon Csillag óltalmazzon,
dög-halál nekünk ne ártson,
Az Ur JESUS-t kérje azon,
jó egészségben meg-tartson.

O áldott drágalátos Szüz,
Menyben tündöklő fényes tűz.
Dög-halált tollunk meszsze üzz,
Kit bününk-ért Isten ránk füz.

Halgass-meg édes Aszszonyunk,
mert te-hozzád folyamodunk.
Semmit töled Christus Urunk,
meg-nem tagad. Légy óltalmunk.

JESUS Christus Isten fia,
figyelmezz imádságunkra.
Ertünk Szent Anyád MARIA,
esedezik Menyországba. Amen.⁴

A rendtartomány legkorábbi forrásában — ahol a *Stella caeli* először feltűnik a mise tételei között — az A-Gf S1/43 jelzetű 1677-től lejegyzett missaléban még a Sanctus után, a későbbi kéziratokban már a Credo és Sanctus tételek között találjuk, minden miséhez különböző dallammal.⁵ A XVIII. század folyamán a *Stella caeli* népszerű lett a mariánus provinciában is, de az ordinarium tételek közé beillesztve nem jegyezték le.⁶ A *Stella caeli* antifónát a középkori sequentiákhoz hasonló versformában (8, 7, 8, 7) írták. Két rimes strófát (abab cdcd) követően két fohász, egy rövidebb, majd egy hosszabb következik, amit nem zenésítettek meg.⁷ Német nyelvterületen a XVII. században már szintén népénekként élt a szöveg német fordításban.⁸ A *Stella caeli* antifóna nagy népszerűségét igazolja, hogy a XVIII. század elejéig

⁴ Több XVII–XVIII. századi fordítás is fennmaradt. A legkorábbi 1675-ből: Liliom Kertecske. Pozsony 1675. 183–184. (címe: *ANTIPHONA A' BOLDOG ASZSZONYHOZ DÖG HALALNAK IDEIEN.*) Kájoni énekeskönyvében található fordítást közreadta: Domokos Pál Péter: „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” Budapest 1979. [= *Kájoni János: Cantionale Catholicum 1676*], 707.

⁵ A-Gf (Zentralbibliothek der Wiener Franziskanerprovinz in Graz) S1/43 [címlap nélküli kóruskönyv, Missale] papír, 304 oldal, 550x360, fatáblás, világos bőrkötés, 1–8. oldalak később befűzött lapok, 31. oldal: *Scriptis hunc librum Missarum Choralis = / um pro Choro Graecensi sub Adm. Rdo. P. Ludo = / vico Kriechoffer, tunc temporis Guardiano. / 1677 Pater Sabinus Therzius.* (Tartalom: 1–8 oldal: 2 *Stella caeli*, mise (*Stella caeli* nélkül), 9–304 oldal: 13 mise (*Stella caeli*-vel), 6 requiem), kézírás: P. Sabinus Therzius és további 3 kéz, Graz 1677-től. A kézirat tartalmáról lásd: Richter Pál: *Der Melodiebestand des Franziskanerordens im Karpatenbecken im 17. Jh. (A ferences rend dallamkészlete a 17. században a Kárpát-medencében)*, *Fontes Historici Ordinis Fratrum Minorum in Hungaria* (Magyar ferences források) 4. Budapest 2007, 67–71.

⁶ Richter: i. m. 2007: 18–19, 21.

⁷ Részletesen lásd: Grasemann, Friederike: „Die Franziskanermesse des 17. und 18. Jahrhunderts”. *Studien zur Musikwissenschaft* 27. 1966: 77.

⁸ Bäumker, Wilhelm: *Das katholische deutsche Kirchenlied in seinen Singweisen I–IV*. Freiburg in Breisgau 1883–1891, III/92: Hochgeehrte Mutter Gottes — Das Stella coeli zu Teutsch, und sonderlich in Pestzeiten (1677).

51 dallammal jegyezték le a bécsi és a magyarországi rendtartományokban. Ebből mindössze 2 gregorián, illetve gregorián jellegű, amelyek csak mariánus kéziratokból dokumentálhatók.⁹ A *Stella caeli* dallamok esetében általában kimutatható rokonság, ami azonban leginkább az egymással rímelő sorvégek karakteres ritmusának, a verssorok skandalhatóságának, a szövegből adódó ritmikai azonosságoknak köszönhető. Valószínűleg az antifóna megzenésítések hasonlóságának is betudható, hogy a források tanúsága szerint éppen a *Stella caeli* a bécsi provincia ordinárium ciklusában a legkevésbé rögzített tétel. Egy adott misének a *Stella caeli* tétele több esetben is eltér egymástól a különböző kéziratokban. Tény azonban, hogy az 1670-et megelőző 20 évben Ausztria keleti és Magyarország nyugati vidékein többször is volt pestisjárvány (kisebbség 1654–56, 1665). Bécsben az egyik legnagyobb járvány meg éppen a kézirat keletkezésének időszakában 1678–79-ben pusztított.¹⁰ A járványok idején a ferencesek egyik fő feladatuknak a betegek ápolását, ellátását tartották.

Földrengés pusztításai ellen fohászokó énekeinkhez a természeti csapás okozta tragédia valóságát a kézirat keletkezési helye, Komárom esetében sem kell sokáig keresnünk: Magyarország történetében a legismertebb és valószínűleg a legnagyobb földrengés az 1763. június 28-án lezajlott katasztrofális komáromi rengés, mely a városban tetemes rombolást végzett, 63 ember halálát okozta, és 120-nál több volt a sebesültek száma.

Komárom az 1763-as földrengést követően (korabeli ábrázolás)

Összedőlt 7 templom és 279 épület. Részben összedőlt további 353 épület, azaz komoly sérülést szenvedett a város épületeinek 54%-a, míg sértetlen csak 9% maradt. A földrengés áldozatokat szedett, és komoly károkat okozott Győrben, valamint még távolabb fekvő településeken is. A földrengést évekig követték utórengések, melyek intenzitása néhányszor elérte az 1763-as rengés több mint felét. 1773. április 22-én újabb földrengés sújtotta Komáromot, melynek következtében összeomlott 500 ház. Romhalmazzá vált a vár minden épülete. A földrengés-katasztrófák nagyságáról, a károk mértékéről egyházi, polgári és

⁹ Richter: i. m. 2007: 182 [I/129], 203 [I/509].

¹⁰ Csak Pozsonyban ekkor 11000 halálesetet regisztráltak. A Magyarországon lezajlott járványokról részletesen lásd: Schultheisz Emil: *A magyarországi járványok történetéből* (internetes elérés: http://mek.niif.hu/05400/05425/pdf/Schultheisz_Jarvanyok.pdf)

hatósági leírások, a földrengések hatását bemutató képi ábrázolások és a falvakban keletkezett károkról készített hatósági jelentések tanúskodnak. Az 1763-as földrengést követően Mária Terézia utasítására írták össze a károkat. A városok kövekből, téglából épült, fafödemes, többemeletes, bolthajtásokkal tarkított házai rengésveszélyesebbnek bizonyultak, mint a kis, egyszerű, falusi, vert falú épületek.¹¹

Nem volt tehát alaptalan Komáromban a földrengések okozta tragédiák elkerülése érdekében az 1770-es években imádságos énekeket rendszeresen megszólaltatni. Az ilyen típusú énekek lejegyzése pedig azt mutatja, hogy az énekeknek vagy a dallama, vagy a szövege nem volt a napi gyakorlatot szolgáló általános repertoár része. Kéziratunk három éneke tartalmában is kiegészíti egymást: az első egy szenthez, a második Szűz Máriához, míg végül a harmadik ének Jézushoz fohászkodik. Stílusuk és sorszerkezetük alapján a dallamok a XVIII. századi, erőteljes német hatást tükröző énekek sorába illeszkednek.

A Jézust megszólító harmadik ének (*O édes Jezusunk*) máshonnan még nem került elő, egyelőre nincsenek konkordanciái. Az ének földrengésről szóló szövegét sem sikerült másutt kimutatni, valószínűleg latin szöveg egyedi fordításairól van szó (**1. kottapélda**).

SK-Mms D IV 6 [247v]

O é-des Je - zu - sunk most te hoz - zad fu tunk, mert ég és föld sze - nén se -
gé - tőt nem tu dunk ez föld - in - du - lás - ban mely - ben mos - tan va - gyunk
re ményluk, hogy is - mit szent ked - ved - ben ju tunk.

1. kottapélda

A kéziratban lévő első magyar nyelvű ének (**2. kottapélda**) szövegét viszont Bozóki Mihály 1797-es nyomtatott énekes könyvéből is ismerjük. Bozóki *Katolikus kar-béli* énekeskönyve csak magyar nyelvű éneket tartalmaz, összesen 333 szöveget és 130 népének dallamot valamint 11 egyéb ének (evangéliumi ének, zsoltárok, litániák, vecsernye) dallamát.¹² A gyűjtemény forráshelyzete csak részben feltárt, a címből két fő forrásra találunk utalást az 1719-es *Cantionaléra*¹³ és a *Cantus Catholici* valamelyik XVIII. századi kiadására.¹⁴ Bozóki

¹¹ A magyarországi földrengésekről: <http://www.foldrenges.hu>

¹² Bozóki énekeskönyvéről részletesen lásd: Richter Pál: „Bozóki Mihály énekeskönyve — 1797” in: „*A keresztyényi gyülekezetben való isteni dicséretnek*” — *Népénektáraink tegnap és ma* (szerk.: Kovács Andrea) Az „Éneklő Egyház” megjelenésének 20. évfordulóján tartott tudományos ülészak konferenciakötete. Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Kutatócsoport, Budapest 2011, 337–350.

A 18. századi nyomtatott és kéziratos énekeskönyvekről, gyűjteményekről részletes áttekintést ad: Papp Géza: *A katolikus egyházi népének a XVIII. században*. MTA Zenetudományi Intézet (kézirat), Budapest 1985, 63 számozott gépiratos oldal.

¹³ Kájoni János 1676-os *Cantionale Catholicum* énekeskönyvének 2. kiadása, amelyet Balázs Ágoston rendezett sajtó alá. A *Cantionale* kiadásairól lásd: Kövári Réka: *A Kájoni Cantionale énekei Székelyföld és Moldva néphagyományában a Deák-Szentés kézirat tükrében*. (DLA dissz.), Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest 2007, 15–31.

¹⁴ A Szőlősy Benedek által szerkesztett 1651-es *Cantus Catholice*nek három további kiadása ismert a XVIII. századból: 1703, 1738, 1792.

bizonyára felhasznált korabeli kéziratos kántorkönyveket is, amelyek közül az egyik bizonyíthatóan a tulajdonában volt.¹⁵ A Bozóki által közölt dallamok közel fele régi ének (*Angyaloknak nagyságos asszonya, Csordapásztorok, Krisztus feltámadá, Mennynek királyné Asszonya* stb.), bár az esetek többségében igen „eltorzult” változatban. Összességében az újabb dallamok közül is elég jó érzékkel válogatta ki a legelterjedtebbeket, a legnépszerűbbeket, amelyeknek mintegy fele bekerült a *Szent Vagy Uram*-ba, és harmada az *Éneklő Egyház*-ba is.¹⁶ Bozóki könyvének harmadik részében Solánus [szolánói] Szt. Ferenc (patronus a földindulás ellen) július 24. ünnepéhez a komáromi ferences kéziratról ismert szöveget írta, nótautalásként pedig a *Patrona Hungariae* kultusz egyik darabjaként számon tartott *Egek ékessége* dallam szerepel (3. kottapélda).¹⁷

SK-Mms D IV 6 [247r]

Sze - ren - tsés [In - di - a] é - lő bi zony - sá ga és [pá lya]
A - mely - lyek szent - sé gét és nagy te - het - sé gét mu - tat - tyák

me - ze - je mind a - zok - nak, en - ged meg ó - tet
Is - tennél so - la - nus - nak.

mint hív ór - zón ket, hogy mi is ha zánk ban di - tsú - it -
sük, mint Pát - ro - nu - sonkat tisztel - hes - sük.

2. kottapélda

Szolánói Szt. Ferenc spanyol ferences szerzetes (1549–1610) misszionáriusként tevékenykedett Közép- és Dél-Amerikában. Kolumbia nyugati partjainál hajótörést szenvedett, majd az utasokkal és 80 néger rabszolgával egy szigetre vetődött, ahol a négereket megkeresztelte. Közép- és Dél-Amerikában azután sok ezer indiánt megkeresztelt. 1595-ben a limai *Recoleción de Nuestra Señora de los Angeles* ferences kolostor első házfőnöke lett, tettei miatt az *Újvilág csodatevője* névvel illették. Peruban a limai nagy konvent miséje alatt halt meg. A városi tanács 1629. VI. 26: különleges patrónusának hirdette ki, Argentína, Chile, Peru, Uruguay apostolukként és oltalmazójukként tisztelte és tiszteli mind a mai napig. 1675. I. 25-én boldoggá, majd 1726. XII. 27-én szentté avatták. Budán *Binder* János Fülöp, a búcsújáró helyek szolgálatában működő barokk rézmetszők közül legkiemelkedőbb pozsonyi

¹⁵ Bozóki tulajdonában volt kéziratos könyv, az ún. *Bozóki Mihály énekeskönyve* jelzete: H-Bn (OSzK) FM 1/1663 (Papp Géza: i. m. 1985: 15).

¹⁶ *Szent vagy, Uram!* Katolikus énekes- és orgonáskönyv. Szerk.: Sík Sándor, Harmat Artúr. Bp. 1931. (A további hivatkozásokban: SzVU). *Éneklő Egyház*. Római Katolikus Népénektár. Bp. 1984. (A további hivatkozásokban: EE). A Bozóki énekeskönyvvel való konkordanciákról részletesen: Richter: i. m. 2011: 349–350.

¹⁷ Bozóki Mihály: *Katolikus kar-béli kótás énekes könyv*. Vác., 1797. 196. old.

származású mester, Buda városi tanácsának megrendelésére két Szolanói Szt Ferenc-metszetet készített az 1763-as földrengés sújtotta Komárom látképeivel.¹⁸

SzVU 285, EE 300

E-gek é - kes - sé - ge, föld - nek di - cső - sé - ge,
Hozzád buz - gó szív - vel, kö - te - les hű - ség - gel

Ma - gy - rok Asz - szo - nya, ki - rály - né - ja!
Já - ru - lunk szent - sé - ges Szűz Má - ri - a.

Mint pát - ró - nánk - hoz, é - des A - nyánk - hoz

Tel - jes re - mény - ség - gel fo - lya - mo - dunk,

És min - den ín - ség - ben fo - hász - ko - dunk.

3. kottapélda

A magyar vallásgyakorlatban földindulás ellen egyébként még egy patrónust tiszteltek, Szent **Emigdius** (Trier, Gallia, 250 k.–Ascoli Piceno, Közép-Itália, 303) püspök-vértanút. Emigdius pogány családban született. Szülei akarata ellenére megkeresztelkedett, majd Milánóba menekült, ahol társaival együtt pappá szentelték. Később a pápa püspökké szentelte és Ascoliba küldte. Sokan tértek meg püspöksége idején, 303-ban lefejezték. 1703-ban Ascoli Emigdius közbenjárására menekült meg a földrengés pusztításától, tisztelete ezután az itáliai városokban elterjedt. Magyarországon az 1763-as komáromi földrengés idején, de máskor is kérték oltalmát. Egy barokk fametszeten díszmagyarba öltözött térdelő alakok könyörögnek hozzá: „Dicsőséges Szt Emid, imádkozzál érettünk. Föld romlásakor el-ne hadgy, szóllj Istennél mellettünk.” A gyakori földrengések távoltartása céljából 1835-ben a rozsnyói egyházmegye részére október 15. napjára engedélyezték kultuszát és zsolozsmáját.¹⁹

A komáromi ferences kézirat dallama (**2. kottapélda**) főként a Patrona Hungariae kultusznak köszönhetően meggyökeresedett a magyar hagyományban. A dallam egyébként német nyelvterületen is széles körben kimutatható, úgy a nyomtatott forrásokban (**4. kottapélda**) mint a szójhagyományban.²⁰ Nálunk protestáns használat is ismert, az evangélikus énekes könyv sziléziai népdalként tartja számon.²¹ (**5. kottapélda**)

¹⁸ *Magyar Katolikus Lexikon*: Ferenc, szentkép szócikk (http://lexikon.katolikus.hu); Pálffy Erzsébet: *Szolanói Ferenc, a ferences missziók védőszentje, az indiánok apostola*. Budapest 1933; Szilárdfy Zoltán: *Barokk szentképek Magyarországon*. Budapest 1984.

¹⁹ *Magyar Katolikus Lexikon*: Emigdius szócikk (http://lexikon.katolikus.hu); Bálint: i. m. 1977: II. 167.

²⁰ Bäumker: i. m.: III/111 (*Kommt her ihr Engel-Chör*). 1773-ból származó adat.

²¹ Dobszay László: *A magyar népének I.* Veszprém, 1995. 188. (645. sz.) (NB. Elírás, vagy nyomdahiba következtében szicíliai énekként szerepel.)

Nr. 111.

Kommt her ihr Engel Chör.

Einfiedeln 1773.

Kommt her ihr En-gel-Chör, und macht mit uns die Ehr der Frau,
Grüßt eu-re Kö-ni-ginn, der Welt Be-schü-ße-rinn; Singt all:
die euch be-fiehlt, den Men-schen kund. Ja laß dieß Sin-gen
zu dir hin-drin-gen, Laß es, o Jung-frau! dir ge-fäl-lig seyn,
Die du so gnä-dig hörst der Sün-der Schrey'n.

W. Gärtner gibt in seiner Sammlung »Te Deum laudamus« (Wien 1855, II. Bd., S. 217) einen Text des Liedes „Wunderschön prächtige“, der Anklänge an die Dichtung des L. von Schnüffis aufweist. Gärtner will ihn aus einer Handschrift des 17. Jahrhunderts genommen haben. Da er aber dem sprachlichen Ausdruck, wie er sagt, nachgeholfen hat, so läßt sich ein Urtheil nicht fällen.

von Ditzfurth (Fränkische Volkslieder, Leipzig 1855, I, Nr. 36) bringt das Lied nach mündlicher Ueberlieferung. Auf ihn berufen sich F. Hommel (Geistliche Volkslieder, Leipzig 1871, Nr. 172) und J. Gabler (Geistliche Volkslieder, Regensburg 1890, Nr. 477). Vergleiche auch von Harthausens „Geistliche Volkslieder“ 1850, S. 180.

4. kottapéllda

371

Sziléziai népdal

Fel-sé-ges Jé-zus, Vi-lág fe-je-del-me,
Is-tens Má-ri-a fi-a! Té-ged kíván-lak,
Té-ged i-mád-lak, Ö-rö-möm, lelkem csil-la-ga.

2. Rétek és földek, Erdők, zúgó tölgyek Pompáznak, tavasz ha jó. Jézus virágzóbb, Jézus pompázóbb, Szívünket vidámitja ő.

3. Holdnak sugára, Napnak fénylő árja S tenger csillag mind ragyog! Jézus sugárzóbb, Jézus pompázóbb, Szebb, mint a mennyben angyalok.

5. kottapéllda

A második ének (*Ékes Menyei virághszál*) dallama (6. kottapéllda) a magyar nyelvterület egészén ismert egyházi ének, legtöbbször a *Mondj naponként és óránként* szöveggel. Az MTA Zenetudományi Intézet népzenei gyűjteményében a 15.056.0/0 típus, a Régi Zenei

Osztály Történeti Énektárában a TÉ 152 típus. Általánosan használt szövege az *Omni die dic Mariae* Mária-ének fordítása.²²

SK-Mms D IV 6 [247v]

É - kes Me - nye - i vi - rágh szál szólj ir - tünk Szent Fi - ad - nál
E - se - de - zél O Szűz A-nyánk, ni - zed a mi nya - va-lánk.

A - ki - hez mink fo - lya - mo-dunk, te - kints reánk nagy A - szo nyunk,

ha nem le - szesz se - git - sé - günk, jai, ta - lám mind el - ve - szünk.

6. kottapélda

A dallamot eddig szintén csak Bozóki Mihály énekeskönyvéből ismertük a XVIII. század végéről *Jöjj el, Jézus, én szerelmem* szöveggel.²³ Hasonló dallamalakot (7. kottapélda) találunk az 1651-es *Cantus Catholicus*ben és későbbi kiadásaiban, a *Deák–Szentés* kéziratban, melynek megfelelőjét és egy több soros változatát Bäumker (8. kottapélda), valamint a XIX. századból a gimesi gyűjtemény (1844) is közli.²⁴ Ezt alakot vették át azután a XX. századi énekeskönyvek.²⁵ Talán a XVII–XVIII. századi rokon változatból alakult ki további bővüléssel a XVIII. századi énekekre jellemző AABA sorszerkezetű dallamunk. A dallamok közeli rokonságát a temetési énekként és Máriáról szóló szöveggel előforduló népzenei adatok szintén alátámasztják: a 4x15 szótagos forma mellett 2x15+refrén változat is előfordul, ami a fent említett hasonló dallamok szerkezetével egyezik meg. Hasonló Mária-éneket közöl Bäumker a XVII. századból (9. kottapélda).²⁶ Néphagyománybeli használatát végül két példa illusztrálja (10, 11. kottapélda).

235.

CC 1651.32. 1.

Dul - cis Je - su, dul - ce no - men, dul - cis De - i Ge - ni - trix.
Dul - ce Coe - lum, dulce fo - lum, dul - ce Ma - tris gau - di - um.

R. Dulcis na - tus, no - bis da - tus, dul - cis De - i Fi - li - us.

Dulcis cho - rus, dulcis tho - rus, & dul - ce prae - fe - pi - um.

7. kottapélda

²² Dobszay László–Szendrei Janka: *A magyar népdaltípusok katalógusa I.* Budapest 1988, 858–859.

²³ Bozóki: i. m. 1797: 195. Innen vette át a SzVU: 147.

²⁴ *Cantus Catholici* 1651: *Dulcis Jesu, dulce nomen* (32. oldal), Bäumker: i. m.: I. 121, 122, *Deák–Szentés* (H-Bn Ms mus 4374) 25. Közli: Papp Géza: *A XVII. század énekelt dallamai. Régi Magyar Dallamok Tára II.* Budapest 1970. II/235.

²⁵ SzVU: 104, ÉE: 239. Dobszay: i. m. 1995: 182. (604. sz.)

²⁶ Bäumker: i. m.: III/72.

No. 122.

Süßer Jesus, Süßer Christus.

Das liebeiche Gefang: Dulcis Jesu, dulce nomen deutsch.

Corners Nachtigall 1649.

Süß-fer Je - sus, Süß-fer Christus, Süß-se Mut-ter, Süß-fes
Kind, all - zu-sam-men Süß - se Na-men; nirgents man w3 süßfers findt.

8. kottapéllda

Nr. 72.

Aue Jungfraw Maria schaw.

Würzburg 1628 ff.; Molsheim 1659; Mainz 1661, 1679; Erfurt 1666; Bamberg 1670, 1691.

Au - e Jung = fraw Ma - ri = a schaw, wie ich be - trübt von
Weil mei = ne fehl mich que - len sehr, vnd brin - gen groß = sen
1 2
Her = zen, durch dein Ge - schlecht, wend mein vn = recht, daß ich hab
schmerzen,
3 4
viel be = gan = gen mit Wor - ten vnd Ge = dan = ken.

In der „Geistlichen Nachtigall“, Erfurt 1666, steht die Melodie um einen Ton höher ohne Vorzeichnung.

Das Baderborner Gesangbuch 1628 hat zum obigen Texte die Melodie, welche im Psalteriolum 1641 zu dem Liede Spee's gesetzt ist: „Wacht auf, ihr schöne Vögelein.“ (Vgl. II. Bd., Anhang, Nr. 27.)

Fast übereinstimmend ist das Lied, welches in von Ditsfurths „Fränkischen Volksliedern“ 1855, II, Nr. 33 steht.

9. kottapéllda

15.15.6+6.7.

AP 13 017a

1 ① 5

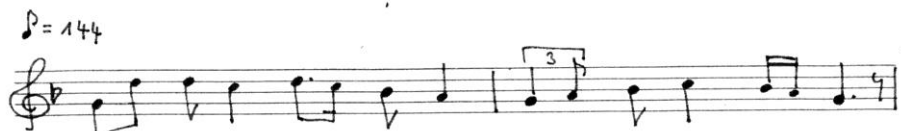
Kárász /Baranya/

özv. Papp Tamás Istvánné Gáspár Erzsébet
/84/ templomi előénekes

Helottas ének

gy: Paksa Katalin, 1983. VI.

rózsafüzér társaságbeli halottra

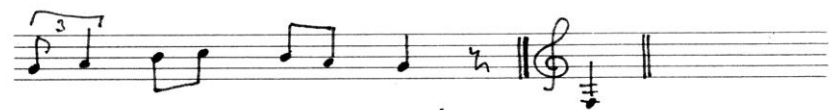
1. Öltöz-ze-tek gyászruhá-ba szent ol-va-só - beli-ek,

Mert egy rózsát leszakasztott a ha-lál kö -zű-le-tek.

I-mád-kozzunk ér-te, hogy Jézus ne-vé - ben

Nyugod-jon bé - kes-ség- ben!

2. Rózsakoszorúnk egy ága halva fekszik előttünk,

A békességnek álmába már elköltözött tőlünk.

Refr.

"Ezt én irtam le, nem is tudom, hogy kijjérül, itt a faluba
valakijjérül."

10. kottapélda

15.15.6+6.7.

1 (1) 5

AP 11 454 b

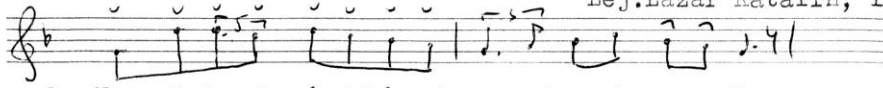
Atyha /Üdvarhely/

Ak: Balázs András, 25 é

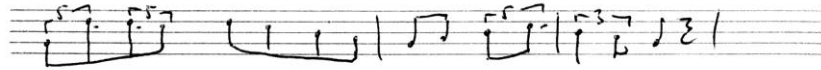
Gy: Pusztai Jánosné, 1970.II.

Lej.Lázár Katalin, 1981.VI.27.

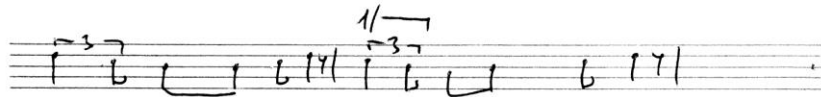
Poco rubato $J=60$

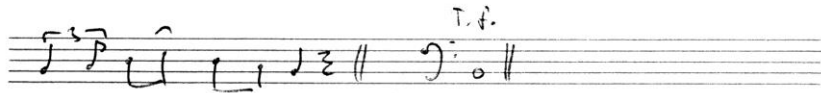
1. Nagy örömmel, énekléssel zengedeznek az egek,

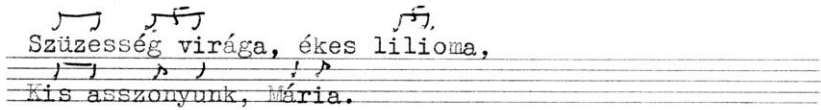
Vidámságot, nyájasságot mutatnak a földiek,

Mert ma Szűz Mária, mint a legszebb rózsa,

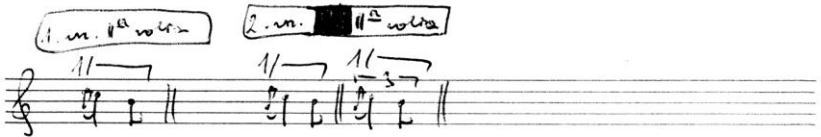

Bimbajából kinyíla.

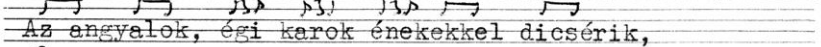

Szüzesség virága, ékes lilioma,

Kis asszonyunk, Mária.

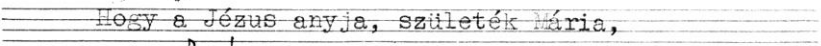

2. Nap sugarát, hold világát uj örömmel terjeszti,
Az angyalok, égi karok énekekkel dicsérik,

Az által hirdetnek a bünbeesteknek,

Örömet mindeneknek,

Hogy a Jézus anyja, születék Mária,

Bünösök pártfogója.

Abstract

The present study examines 3 hymns notated with organ accompaniment in a Franciscan manuscript from the 18th century. All the hymns with Hungarian texts were intended to protect people from devastation of earthquakes: *Cantilena quae Cum Populo cum Organi cantari solent Contra terrae motum*. Illustrating the relationship between historical data of earthquakes in Hungary and the Franciscan songs addressed to St. Francis of Solano, Blessed Virgin and Jesus Christ, concordances of the hymn-tunes are investigated thoroughly, the different contemporary notated, printed forms and folk versions as well.